THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
PUBLISHED BY
THE HEBREW JOURNAL
JOURNAL PRESS, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
Single Copy—3 cents

וואָרום אויך ניט יעצט אנווענדען דעם זעלבען פּרינציפּ?

זוען עס זענען לעצטען ווינטער פאָרגעקומען די פּראָווינציעלע וואַלען, זענען אינ'ם אידישען געגענט, סאַי פון די קאָנסערוואַטיוון און סאַי פון די ליבעראַלען אָרויסגעשטעלט געוואָרען אידישע קאַנדידאַטען, מיט'ן רעזולטאַט אז דער קאָנסערוואַטיווער קאַנדידאַט איז דערוויילט געוואָרען.

די קאָנסערוואַטיווע אָרגאַניזאַציע פאַר דער פּראָווינץ האָט פאַרשטאַנען אז עס איז א ישר'דיגע פאָדערונג, און טראַצדעם וואָס די קאָנסערוואַטיוון זענען אייזער־פעסט אין דער פּראָווינץ, האָבען זיי איין "סיט" אָפּגעגעבען א אידישען קאַנדידאַט. וויסענדיג, אז אי זיי שטעלען צופרידען די וועלער, און אי זיי האָבען שאַנסען ניט צו פאַרלירען דעם "סיט".

און אזוי האָט אויך געהאַנדעלט די ליבעראַלע אָרגאַניזאַציע. זי האָט אַרויסגעשטעלט א אידען, גלויבענדיג אז זי דערגרייכט אויך צוויי זאַכען, אי שטעלט זי ציפרידען די אידישע וועלער. און אי וועט א אידישע ליבעראַל האָבען גרעסערע שאַנסען דערוויילט צו ווערען ווי א ניט־איד, אין וועלכען זי האָט זיך באמת ניט אָפּגעגאַרט. ווייל דער אידישער ליבעראַל, דוש. גלעט. האָט געצויגען מער שטימען. ווי עס ציט געוויגליך דער ליבעראַלער טיקעט.

און מיר פרעגען וואָרום זאָל דער זעלבער פּרינציפּ אויך יעצט ניט אנגעווענדעט ווערען?

זינט מיר זענען אַרויסגעקומען מיט אונזער פאָדערונג פאַר א אידישען קאַנדידאַט, ווייסען מיר, אז מען שטיקט זיך מיט דעם אין די לאַגערען פון ביידע פּאַרטייען, און דאַרויבער אָפּעלירען מיר צו די אידישע מיטגלידער פון ביידע פּאַרטייען, זיי זאָלען אָנווענדען א שטאַרקען דרוק צו פאַרלאַנגען אידישע קאַנדידאַטען.

מיר זאָגען, אז מען שטיקט זיך מיט דעם, ווייל מען וואָגט עס ניט צו זאָגען אָפען, און מען האָט אויך טורא אָנצוגעבען אָפען די מאָטיוון, וואָרום זיי ווילען עס ניט.

מען מעג זיין אָפען.

די פּאָליטיק ווייסט נאָר פון איין מעטאָדע, פון מאַכט, יושר פאַרנעמט ביי איר א צווייט־קלאַסיגען פּלאַץ.

די אידישע שטימע איז א מאַכט, אויב ניט קיין דאָמינירענדע, ליגט אָבער אין א סך פּלעצער דער באַלאַנס אין די אידישע שטימען, וועלכע קענען אנטשיידען וואוהין און אויף וועלכער זייט די וואָגשאַל זאָל אריבער־ווערען.

די אידישע שטימע איז היינט צו טאָג גאַנץ אַנדערש ווי זי איז געווען מיט צוואַנציג און דרייסיג יאָר צורק. קיין "פּאָליטישען" קען היינט צו־טאָג מער זיך ניט אונטערנעמען צו "דעלעגירטערען" אזוי פיעל און אזוי פיעל אידישע שטימען, ווי דער פאַל איז געווען אמאָל. א אידישע שטימע היינט צו־טאָג ווערט אָפּגעגעבען אינטעליגענט און באַוואוסטזיניג, און צו געוויגען א אידישע שטימע מוז מען זי פאַרדיענען.

און ביידע פּאַרטייען קענען פיעל בענעפיטירען, אפילו אויסער טאָראָנטאָ, ווען זיי ווילען נאָכגעבען א גערעכטען אידישען פאָרלאַנג — א אידישען קאַנדידאַט אין ווייסט סענטער.

רומעניע טרייסעלט זיך אָפּ פון איר שולד

עס איז דער זעלבער רומענישער נוסח, ווען דער איז אונז, ליידער, אזוי גוט באַקאַנט. עס איז דער נוסח פון אָפּטרייסלען זיך פון אלע פאַרענטוואָרטליכקייטען פאַר אָנפאַלען אויף אידען. און אַרויפוואַרפען די דאָזיגע שולד אויף איטיצען אַנדערש. די רומענישען רעגירונג האָט אויסגעזוכט פאַר זיך א פאַסיגען טיפּ, אויף וועמען צו וואַרפען די שולד, נאָך יעדען פאַגראָם — דאָס איז אויף די קאָמוניסטען.

געדענקען מיר אָן עגליכען אינצידענט, מיט אָן ערך א יאָר צוריק, ווען אין רומעניען זענען אידען ברוטאַל אַטאַקירט געוואָרען, און די גאַנצע אידישע וועלט איז אויפגעשוידערט געוואָרען פון דער אכזריות, מיט וועלכער אלע העכערע בעאַמטע האָבען זיך באַצייגט צו די געליטענע אידען. און די אידן האָבען, נאַטירליך, פּראָטעסטירט. איז דאַמאָלסט אויך די רומענישע רעגירונג. אַרויסגעקומען מיט אָן אָפיציעלער דערקלערונג, אז זי איז ניט שולדיג אין די עקסצעסען. נאָר שולדיג איז א קאָמוניסט, וועלכער האָט אויפגערייצט די סטודענטען געגען די אידען.

אזוי איז עס געווען מיט א יאָר צוריק. און אזוי איז עס היינט אויך. עס איז פּונקט דער זעלבער נוסח ווי דאַמאָלסט — אפילו כמעט די זעלבע ווערטער.

דער רומענישער געזאַנדטער אין וואַשינגטאָן האָט ארויסגעגעבען אָן אָפיציעלען קאָמוניקאַט וועגען די לעצטע אָנפאַלען אויף די אידען אין טאַרגוּפּרומאַ. און אין דעם דאָזיגען קאָמוניקאַט לייקענט דער חשוב'ער געזאַנדטער קאַטעגאָריש אָפּ, אז די רומענישע סטודענטען וועלכע האָבען די אידען מערדערליך געשלאָגען, זענען אין דעם שולדיג. א קאָמוניסט האָט זיי אויפגערייצט, האָבען זיי אויסגעלאָזען זייער כעס צו די אומשולדיגע אידען.

אין דעם זעלבען קאָמוניקאַט זאָגט זיך אויך אז פּונקט ווי די סטודענטען זענען ניט שולדיג, אזוי זענען די דאָרטיגע אידען אויך ניט שולדיג . . . איז עס נאָך עפּעס א שטיקעל זכיה, וואָס רומענישע וואַרפט ניט די שולד אויף די אידען גופא. א קשיא אויף א מעשה וואָס די רומענישע אנטיסעמיטען קאָנען זיך דערלויבען צו אויסטראַכטען, ביי זיי איז מען דאָך אפילו גרייט צו זאָגען, אז די אידען אליין האָבען זיך דערלאַנגט די קלעפּ, און אז זיי האָבען זיך אליין אונטערגעקלאַפּט די זייטען . . . אָבער היינט האָבען זיי אויסגעקליבען פאַר זיך דעם פּראַקטישען וועג — צו וואַרפען די שולד אויף א דריטען צד — די קאָמוניסטען.

די רומענישע פּאָליטיקער ווייסען אז עס לוינט זיך זיי צו וואַרפען די שולד אויף א קאָמוניסט, ווייל אין קיין שום קאַפּיטאַליסטיש לאַנד וועט מען זיך ניט וועלען אָננעמען זיין קריזוודע. און אפילו ביי די אידען גופא וועט מען דעם תירוץ אויך אָננעמען פאַר גילטיג. דאָס זעלבע האָט דאָך רומעניען אויך געטאָן לעצטען יאָר, טאָ וואָרום זשע ניט טאָן דאָס זעלבע היינטיגס מאָל אויך?

אָבער עס איז שוין, דאָכט זיך, די העכסטע צייט, אז די אידען פון דער נאָנצער וועלט זאָלען זיך ניט באַוגענען מיט אועלכע פּוילע תירוצים, און צוריקוואַרפען עס אין פּנים אריין מיט פאַראַכטונג. מיט תירוצים קאָן מען אונז מער ניט אָפּקומען.

פאַר שווענדעט א פאַרמענען צו געבען איהר זוהן א נאָמען

און כאָטש זי געוווינט דריי מאָל אין קאָורט, ווערט דער אורטייל יעדעס מאָל פאַרוואַרפען.

וואָס וועט א מאַמע ניט טאָן צו מאַכען איהר קינד גליקליך? פאַרשטעהט זיך אז גליק איז נאַכאַלעמען א רעלאַטיווער טערמין, וואָס פאַר איינעם איז גליק, קאָן פאַר א צווייטען ניט אויסזעהן צו זיין אזא גרויס גליק... דאָך וועט יעדער מוטער טאָן אַלעס מעגליך, זיך לייגען אין דער לענג און אין דער ברייט צו פאַרשאַפען איהר קינד דאָס וואָס זי דענקט אז עס וועט איהם ברענגען גליק.

ספּעציעל וועט א מאַמע ניט רוהען ביז זי וועט איהר ניט געזעצליכען קינד געבען א געזעצליכען נאָמען. מאַכען איהם אָדער זי פאַר א געזעצליכען מיטגליעד פון אונזער געזעלשאַפט. דערווייל לעבען מיר נאָך אין א געזעלשאַפט וואָס האָט ווייט ניט קיין גוטע באַציהונג פאַר אַן אונ־געזעצליך געבוירענעם קינד. און ווער ווייסט צו וועט דיגעזעלשאַפט בכלל וועגען עס איז ענדערען איהר שטעלונג צו דיזער פראַגע.

כאָטש די געזעלשאַפט איז אין דעם פּרט נאָר ניט אויסגעהאַלטען; ווייל נאָך אַלעמען מיט וואָס איז דאָס קינד שולדיג און פאַר וואָס דאַרף איהם אויסקומען צו ליידען, ווען זיינע עלטערען האָבען געגען דער האַנדעלט ניט אין איינקלאַנג מיט די מנהגים פון דער היינטיגער געזעלשאַפט, און ווען זיי האָבען פאַרבראָכען אַן אַלץ, אז אין דער אנגענומענער מאָראַל? ער איז דאָך מיט דעם קיין שום פאַרבראָכער ניט באַגאַנגען, ער קאָן דאָך, אין גענעגעטייל, זיין א גאַנץ אנשטענדיגער און ווירדיגער בירגער. אָבער אזוי איז אונזער וועלט, זי שטעמפּלט אזא קינד ביים סאַמע געבורט מיט א קין צייכען און פאַראורטייל איהם צו ליידען זיין גאַנצע לעבען.

און אָט ווענען אזא פאַל, ווי א מוטער האָט געטאָן אַלעס, זיך פּשוט פאַר ארימס, פאַרשווענדעט $150.000 צו געבען איהר זהן א נאָמען, לייענען מיר אין דעם "אינקווייערער". אין דריי קאָורטס האָט זי געוואונען און יעדעס מאָל זיינען מיליאָנען פאַרשווענדעט געוואָרען פון דעם צווייטען צד און איהר געשטערט אין איהר קינדס גליק.

די אָרימע מוטער וואָלט נאָך אפשר ווייטער אָנגעפיהרט איהר פאַרצווייפעלטען קאַמף, נאָר אַן אומגליק האָט פאַסירט — איהר זוהן איז שוין טויט און ווייטער קעמפען האָט קיין זיהן ניט.

די מאַמע, וועלכע האָט אויפגעגעבען איהר 23 יעהריגען קאַמף צו געבען איהר זוהן א נאָמען, איז "דאַדיע" וואַלענטשיא, א טאַכטער פון א שטאָלצער, אַלטער שפּאַנישער פאַמיליע אַרום סאַן פראַנציסקאָ.

ווען זי איז איינגעגאַנגען זעכצעהן יאָהר אַלט געווען, האָט די שוואַרץ־אויגיגע וואונדער שעהנע לידיא, אזוי האָט זי ראַן געהייסען, דערפיהלט דעם אמת'ן טעם פון לעבען. איהר פאָטער'ס געשעפטען זיינען אוועק שלעכט און ער האָט געמוזט אָנזעצען. האָט די שעהנע לידיא דערפיהלט אז זי מוז העלפען ערנעהרען די דאָזיגע שולד אויף איטיצען אַנדערש. די רומענישען רעגירונג האָט אויסגעזוכט פאַר זיך א פאַסיגען טיפּ, אויף וועמען צו וואַרפען די שולד, נאָך יעדען פּאַגראָם — דאָס איז אויף די קאָמוניסטען.

געדענקען מיר אָן עגליכען אינצידענט, מיט אָן ערך א יאָר צוריק, ווען אין רומעניען זענען אידען ברוטאַל אַטאַקירט געוואָרען, און די גאַנצע אידישע וועלט איז אויפגעשוידערט געוואָרען פון דער אכזריות, מיט וועלכער אלע העכערע בעאַמטע האָבען זיך באַצייגט צו די געליטענע אידען. און די אידן האָבען, נאַטירליך, פּראָטעסטירט. איז דאַמאָלסט אויך די רומענישע רעגירונג. אַרויסגעקומען מיט אָן אָפיציעלער דערקלערונג, אז זי איז ניט שולדיג אין די עקסצעסען. נאָר שולדיג איז א קאָמוניסט, וועלכער האָט אויפגערייצט די סטודענטען געגען די אידען.

אזוי איז עס געווען מיט א יאָר צוריק. און אזוי איז עס היינט אויך. עס איז פּונקט דער זעלבער נוסח ווי דאַמאָלסט — אפילו כמעט די זעלבע ווערטער.

דער רומענישער געזאַנדטער אין וואַשינגטאָן האָט ארויסגעגעבען אָן אָפיציעלען קאָמוניקאַט וועגען די לעצטע אָנפאַלען אויף די אידען אין טאַרגוּפּרומאַ. און אין דעם דאָזיגען קאָמוניקאַט לייקענט דער חשוב'ער געזאַנדטער קאַטעגאָריש אָפּ, אז די רומענישע סטודענטען וועלכע האָבען די אידען מערדערליך געשלאָגען, זענען אין דעם שולדיג. א קאָמוניסט האָט זיי אויפגערייצט, האָבען זיי אויסגעלאָזען זייער כעס צו די אומשולדיגע אידען.

אין דעם זעלבען קאָמוניקאַט זאָגט זיך אויך אז פּונקט ווי די סטודענטען זענען ניט שולדיג, אזוי זענען די דאָרטיגע אידען אויך ניט שולדיג . . . איז עס נאָך עפּעס א שטיקעל זכיה, וואָס רומענישע וואַרפט ניט די שולד אויף די אידען גופא. א קשיא אויף א מעשה וואָס די רומענישע אנטיסעמיטען קאָנען זיך דערלויבען צו אויסטראַכטען, ביי זיי איז מען דאָך אפילו גרייט צו זאָגען, אז די אידען אליין האָבען זיך דערלאַנגט די קלעפּ, און אז זיי האָבען זיך אליין אונטערגעקלאַפּט די זייטען . . . אָבער היינט האָבען זיי אויסגעקליבען פאַר זיך דעם פּראַקטישען וועג — צו וואַרפען די שולד אויף א דריטען צד — די קאָמוניסטען.

די רומענישע פּאָליטיקער ווייסען אז עס לוינט זיך זיי צו וואַרפען די שולד אויף א קאָמוניסט, ווייל אין קיין שום קאַפּיטאַליסטיש לאַנד וועט מען זיך ניט וועלען אָננעמען זיין קריזוודע. און אפילו ביי די אידען גופא וועט מען דעם תירוץ אויך אָננעמען פאַר גילטיג. דאָס זעלבע האָט דאָך רומעניען אויך געטאָן לעצטען יאָר, טאָ וואָרום זשע ניט טאָן דאָס זעלבע היינטיגס מאָל אויך?

אָבער עס איז שוין, דאָכט זיך, די העכסטע צייט, אז די אידען פון דער נאָנצער וועלט זאָלען זיך ניט באַוגענען מיט אועלכע פּוילע תירוצים, און צוריקוואַרפען עס אין פּנים אריין מיט פאַראַכטונג. מיט תירוצים קאָן מען אונז מער ניט אָפּקומען.

די פּאָפּירענע שמאַטע

פון הלל זלאַטאָפּאָלסקי.

אויב מען הויבט אָן צו פאַרגעסען די גרויסע אידעאַלען, וועלכע זענען געוואָרען בוירען געוואָרען בעת עס האָבען זיך געגאַסען טייכען בלוט, אויב מען הויבט אָן ביסלאַכווייז, ארויס'פּטר'ען דעם "סטאַק" — פון די פערצען פונקטען, וואָס די פאַרבינדעטע מלוכות האָבען פּראָקלאַמירט בעת זיי האָבען מיט אַלע מיטלען געשטרעבט צו א נצחון, איז אָבער אונמעגליך צו פאַרגעסען א געשעהעניש, וואָס האָט זיך איינגעוואָרצעלט ביי יעדען אין מוח. איך מיין דעם פאַקט, וועלכען ענגלאַנד, ווי אויך די איבעריגע מלוכות האָבען געצ'חזר'ט און קאָמענטירט אויף אַלערליי אופנים, אז בעטמאַן־האַלוועג, דער דייטשער פּרעמיער־מיניסטער האָט מבטל געמאַכט דעם פאַרטראָג, וואָס דייטשלאַנד האָט גע'חתמעט מיט בעלגיען, אין וועלכען דייטשלאַנד האָט זיך מתחייב געווען ניט צו באַטרעטען די בעל־גישע טעריטאָריע אין מלחמה־צייט. בעט־מאַן־האַלוועג האָט זיך אויסגעדריקט: "וואָס געהט מיך אָן א פּאַפּיערענע שמאַטע". עס שיפּאַן דע פּאַפּיע? דער ברי־טאַלער אויסדרוק האָט געדיענט אלס אייר־נער פון די וויכטיגסטע מאָטיוון פון דער אַלוועלטליכער מלחמה, ווייל ווירק־ליך האָט ענגלאַנד, וועלכעס האָט מעהר נערעדט וועגען דעם ווי די אַנדערע, גע־האָט רעכט, ווי באַלד א מלוכה וויל ניט אויספעקטירען איהר איינענע חתימה, וועט דאָך די וועלט קיין קיום ניט האָבען. און אזוי האָבען אויך מיר אַלע, די אַנהענגער ברוטאַלע א פּאָליטישען דאָקומענט, מיט שטרענג באַשטראָפט וועגען אין אז עס איז כדאי צו פאַרלירען מיליאָנען יונגע מענשען, בכדי מעהר זאָלען זיך אועלכע סקאַנדאַלען ניט טרעפען.

נו, איצט איז געקומען א צייט צו באַמערקען דער הויכנעשטעלטער ענגלישער מלוכה אזוי ווי די אוקראַיִנער זאָגען: "דער גלח באַגעהט אליין אַלע עבירות און זאָגט נאָך דעם עולם מוסר!"

איז דען ניט אויף א פייערליכען אופן אונטערגעשריבען געוואָרען א מאַנדאַט, וועלכער איז אָנגעטרויט געוואָרען דער ענגלישער רעגיערונג אין נאָמען פון צוויי און פופציג מלוכות, און לויט וועלכען די ענגלישע רעגיערונג איז פאַרפליכטעט צו העלפען די אידען אויפצובויען א נאַציאָנאַלע היים אין ארץ ישראל און צו שאַפען אועלכע אדמיניסטראַטיווע פּאָליטישע און עקאָנאָמישע באַדינגונגען, וועלכע זאָלען מאַכען מעגליך דעם אויפבוי פון דער אידישער נאַציאָנאַלער היים אין ארץ ישראל? איז דען ניט געזאָגט געוואָרען דורך ענגלאַנד אליין און איהר ווייסען בוך, אז אידען קומען קיין ארץ ישראל מיט רעכט און ניט דורך חסדים, אדער טאָלעראַנץ? האָבען דען ניט אַלע ענגלישע מלוכה־מענער איבערגע'חזר'ט און דעקלאַרירט ביי יעדער געלעגענהייט, אז דער מאַנדאַט איז א היילינגטום, און די דעקלאַראַציע איז קדוש קדשים?

און וואָס זשע זעהען מיר איצט? ווי ווי אזוי באַציהט זיך ענגלאַנד צו דער ערפילונג פון איהרע היילינגע התחייבות'ן בנוגע די אידען און צו דעם מאַנדאַט? פון העלפען איז דאָך איבערהויפּט ניטאָ וואָס צו זעען. ניט איין פּרוטה האָבען מיר פון זיי באַקומען. ניט איין שטיקעל באַדען האָבען זיי אונז געשענקט. אפילו די אַרימע חלוצים זענען געצוואונגען צו באַצאָהלען מעהר ווי א פונט שטערלינג יעדערער פאַר באַטרעטען די היילינג ערד. נאָך אויסגעקעהרט: מען נוצט אויס דעם אידישען ענטוזיאַזם, אז ארץ ישראל זאָל זיין אומשטאַנד צו באַצאָלען דעם חוב פון דער מלחמה. און מען שעהמט זיך ניט צו זאָגען אָפען, אז דאָס איינציג לאַנד, וואָס האָט אָפּגעצאָהלט איהר מלחמה־חוב אין מזומן איז ארץ ישראל, און דאָס אַלץ איז נאָך ווייניג. אפילו דעם עלעמענטאַרען חוב פון יעדער מלוכה צו באַשיצען די ניט־באַוואָפענטע בירגער פון אַטאַקעס און אנפאַלען, האָט אויך די ענגלישע מלוכה ניט געווען בכח צו ערפילען.

איז דאָ איין זאַך, וואָס ענגלאַנד קען ניט פאַרגעסען. דער אידישער שטאָדט אויפן אונטערגעשריבען געוואָרען א מאַנדאַט, וועלכער איז אָנגעטרויט געוואָרען דער ענגלישער רעגיערונג אין נאָמען פון צוויי און פופציג מלוכות, און לויט וועלכען די ענגלישע רעגיערונג איז פאַרפליכטעט צו העלפען אויפצובויען א נאַציאָנאַלע היים אין ארץ ישראל, אין וועלכע אדמיניסטראַטיווע פּאָליטישע און עקאָנאָמישע באַדינגונגען, וועלכע זאָלען מאַכען מעגליך דעם אויפבוי פון דער אידישער נאַציאָנאַלער היים אין ארץ ישראל? איז דען ניט געזאָגט געוואָרען דורך ענגלאַנד אליין און איהר ווייסען בוך, אז אידען קומען קיין ארץ ישראל מיט רעכט און ניט דורך חסדים, אדער טאָלעראַנץ? האָבען דען ניט אַלע ענגלישע מלוכה־מענער איבערגע'חזר'ט און דעקלאַרירט ביי יעדער געלעגענהייט, אז דער מאַנדאַט איז א היילינגטום, און די דעקלאַראַציע איז קדוש קדשים?

און וואָס זשע זעהען מיר איצט? ווי ווי אזוי באַציהט זיך ענגלאַנד צו דער ערפילונג פון איהרע היילינגע התחייבות'ן בנוגע די אידען און צו דעם מאַנדאַט? פון העלפען איז דאָך איבערהויפּט ניטאָ וואָס צו זעען. ניט איין פּרוטה האָבען מיר פון זיי באַקומען. ניט איין שטיקעל באַדען האָבען זיי אונז געשענקט. אפילו די אַרימע חלוצים זענען געצוואונגען צו באַצאָהלען מעהר ווי א פונט שטערלינג יעדערער פאַר באַטרעטען די היילינג ערד. נאָך אויסגעקעהרט: מען נוצט אויס דעם אידישען ענטוזיאַזם, אז ארץ ישראל זאָל זיין אומשטאַנד צו באַצאָלען דעם חוב פון דער מלחמה. און מען שעהמט זיך ניט צו זאָגען אָפען, אז דאָס איינציג לאַנד, וואָס האָט אָפּגעצאָהלט איהר מלחמה־חוב אין מזומן איז ארץ ישראל, און דאָס אַלץ איז נאָך ווייניג. אפילו דעם עלעמענטאַרען חוב פון יעדער מלוכה צו באַשיצען די ניט־באַוואָפענטע בירגער פון אַטאַקעס און אנפאַלען, האָט אויך די ענגלישע מלוכה ניט געווען בכח צו ערפילען.

תל־אביב האָט זי געשעקט 75.000 — פינף און זיבעציג טויזענט פונט. אָט די לעבערליכע סומע, לויט א פאַרהעלטניש פון א מלוכה־אונטערנעהמונג האָבען די ענגלענדער געגעבען, ווייל די אידען פון תל־אביב האָבען אליין אויסגעהאַלטען זייער מיליציע. אויך האָבען די אידען אליין אויסגעהאַלטען זייערע שולען און האָבען דערמיט מעגליך געמאַכט דער רעגיערונג אויסצוהאַלטען די אַראַבישע שולען. נאָך אלעמען האָט זיך ערלויבט דער פאַרשטעהער פון קאָלאָניאַלען אָפּיס צו זאָגען עפענטליך אין פאַרלאַמענט, אז תל־אביב האָט באַנקראָטירט.

ניט קוקענדיג אויף דעם אלעמען האָבען די אידישע פיהרער טאָלערירט אזא צושטאַנד, האָבען אליין געבראַכט קרבנות נאָך קרבנות, האָבען געבויט און געבויט און די גאַנצע וועלט געבראַכט אין פאַרוואונדערונג. דער סאָציאַליסטישער פיהרער, וואַנדערוועלדע, האָט עפענטליך געזאָגט, אז ניט נאָר אזעלכע אַרבייטער ווי אין ארץ ישראל האָט ער ניט געזעהן, נאָר אויך אזעלכע קאַפּיטאַליסטען, פאַבריקאַנטען און בעלי־בתים, האָט ער קיינמאָל ניט געזעהן. דאָס לאַנד האָבען מיר געזוכט געמאַכט, די באַפעלקערונג האָבען מיר אויסגעהיילט פון פאַרשידענע קראַנקהייטען, געוויסע אינדוסטריע־צווייגען, עלעקטריע א. ז. וו. האָבען מיר אריינגעבראַכט אין לאַנד, אזוי אז דאָס לאַנד קאָן שוין גאַנץ גוט דיענען אלס מיליטערישע באַזע.

נו, איצט, וואָס דאַרף מען נאָך מעהר? איצט געפינט דער ענגלישער קאָלאָניאַל אָפּס פאַר מעגליך צו פאַרוועהרען די אידישע איינוואַנדערונג אין ארץ ישראל. נאָך דעם אלעמען וואָס איז ביז איצט געשעהן, האָט נאָר דאָס געפעהלט, אז מען זאָל קענען זאָגען, אז דער מאַנדאַט איז א פּאַפּיערענע שמאַטע, א "שיפּאַן דע פּאַפּיע"!

איז דאָך אין פּלוס א קשיא: וואָס האָט מען דאַמאָלסט אזוי די וועלט געגענען זיך ענגלאַנד. איהר זעהט דאָך: דאַרפען מיר נאָך האָבען א בעסערען באַוויז, ווי זי טוט איצט מיט אונז, אידען...

אידען פאַרמשפּט דורך א משומד

פון לאָמזע שרייבט מען:

דאָס לאָמזער קרייז געריכט האָט די טעג באַטראַכט א העכסט סענזאַציאָנעלען פּראָצעס געגען 13 אסטראַלענקער אידען, וועלכע זיינען באַשולדיגט געוואָרען אין אויסרופען געשלעגען און אוואַנטורעס אויס'ן רעליגיעזען באָדען.

דער פאַראורזאַכער פון דעם פּראָצעס איז דער טרויעריג באַקאַנטער משומד שבתי וועל יעקב ציטרינאָוויטש פון וויזנא (לאָמזער קרייז) וועלכער האָט אין אפּריל 1927 אָנגענומען דעם קאַטוליישען גלויבען, זיך געג'נט מיט זיין פרוי אין חתונה נעהאַט אין פעברואַר 1928 מיט דער קריסטען העלענא כמיעלעווסקא פון וויזנא.

צוליעב דעם דאָזיגען משומד האָבען שוין זיינער צייט געהאַט א פּראָצעס פאַר לעסטערען די קריסטליכע אמונה דריי אנגעזעהענע בירגער פון וויזנא מיט'ן ראש הקהל ה' יצחק נושיקעוויטש בראש.

דאָס לאָמזער קרייז געריכט האָט דאַמאָלסט, א דאַנק דער גלענצענדער פאַרטיידיגונג פון סיים דעפּוטאַט האַרטגלאַס, אַרויסגעטראָגען א באַפרייאונג אורטייל אויף די דריי באַשולדיגטע.

דער איצטיגער פּראָצעס איז פאַרגעקומען צוליעב דעם סכסוך פון דעם משומד מיט זיין געוועזענער אידישער פרוי. בעת ער, ציטרינאָוויטש, האָט זיך מיט איהר גע'נט, האָבען זיי צווישען זיך געשריבען ביי מענשען א פּרייוויליגען אָבמאַך, אז די קינדער בלייבען ביי דער פרוי.

אָבער נאָך דעם ווי דער משומד האָט תחונה געהאַט מיט דער קריסטין, האָט זיך איהם פאַרגלוסט צוצוגעהמען ביי זיין געוועזענע פרוי די קינדער.

ער איז אוועקגעפאָהרען פרייטאָג צו נאַכטס דעם 1־טען יולי 1928, קיין אסטראַלענקא, דאָרט איז ער אוועק אויפ'ן פּאָליציי פּאָסטען, אַרויסגענומען א רעוואָלווער און זיך אָנגערופען בזה הלשון: "איהר זעהט, איך האָב אַן ערלויבניש אויף געוועהר, איך האָב פאַר זיי קיין מורא ניט, דאָך בעט איך מען זאָל מיט מיר מיטשיקען א פּאָליציאַנט, וועלכער זאָל מיך באַגלייטען אין הויז פון מיין געוועזענער פרוי, וואו איך וויל זיך זעהן מיט מיינע קינדער". דער פּאָליציאַנט יו־זעף ניעבטשעק איז מיט איהם מיטגאַנגען.

קודם כל האָט ציטרינאָוויטש צוגענומען איין קינד, וואָס האָט זיך אויפגעהאַלטען ביי זיין זיין פאָטער. אויף מאָרגען האָט ער געוואָלט צונעהמען די איבעריגע קינדער, וועלכע האָבען זיך אין שוהל געהאַט געגענדיגט דאָס שבת'דיגע דאַוונען, און אידען, געוואוער ווערענדיג, וועגען דעם וואָס עס האָט אנדעלט זיך, האָבען זיך אָנגעהויבען פאַרוואַמלען אין גרויסע מאַסען, שטערענדיג דעם משומד אויסצופיהרען זיין פּלאַן.

דער משומד איז אוועק צום פּאָליציי פּאָסטען, אָבער די פּאָליציי האָט איהם ערקלערט, אז זי קאָן איהם ניט העלפען צוצונעהמען די קינדער פון זייער געוועזענע ליבער מוטער. אָבער ניט בלויז דאָס אליין. דער אידישער עולם האָט דעם משומד ניט געלאָזט צונעהמען אויך דאָס איינציג. וואָס ער האָט געהאַט אָפּגענומען ביי זיין פאָטער און געוואָלט מיט איהם אוועקפאָהרען.

פאַרן האָטעל, וואו דער משומד איז איינגעשטאַנען מיט'ן איינציג, האָט זיך דער קריסטין, האָט זיך איהם פאַרגלוסט צוצוגעהמען ביי זיין געוועזענע פרוי די קינדער.

ער איז אוועקגעפאָהרען פרייטאָג צו נאַכטס דעם 1־טען יולי 1928, קיין אסטראַלענקא, דאָרט איז ער אוועק אויפ'ן פּאָליציי פּאָסטען, אַרויסגענומען א רעוואָלווער און זיך אָנגערופען בזה הלשון: "איהר זעהט, איך האָב אַן ערלויבניש אויף געוועהר, איך האָב פאַר זיי קיין מורא ניט, דאָך בעט איך מען זאָל מיט מיר מיטשיקען א פּאָליציאַנט, וועלכער זאָל מיך באַגלייטען אין הויז פון מיין געוועזענער פרוי, וואו איך וויל זיך זעהן מיט מיינע קינדער". דער פּאָליציאַנט יו־זעף ניעבטשעק איז מיט איהם מיטגאַנגען.

קודם כל האָט ציטרינאָוויטש צוגענומען מען איין קינד, וואָס האָט זיך אויפגעהאַלטען ביי זיין זיין פאָטער. אויף מאָרגען האָט ער געוואָלט צונעהמען די איבעריגע קינדער, וועלכע האָבען זיך אין שוהל געהאַט געגענדיגט דאָס שבת'דיגע דאַוונען, און אידען, געוואוער ווערענדיג, וועגען דעם וואָס עס האָט אנדעלט זיך, האָבען זיך אָנגעהויבען פאַרוואַמלען אין גרויסע מאַסען, שטערענדיג דעם משומד אויסצופיהרען זיין פּלאַן.

דער משומד איז אוועק צום פּאָליציי פּאָסטען, אָבער די פּאָליציי האָט איהם ערקלערט, אז זי קאָן איהם ניט העלפען צוצונעהמען די קינדער פון זייער געוועזענע ליבער מוטער. אָבער ניט בלויז דאָס אליין. דער אידישער עולם האָט דעם משומד ניט געלאָזט צונעהמען אויך דאָס איינציג. וואָס ער האָט געהאַט אָפּגענומען ביי זיין זהן. וועלכען זיי האָבען געוואָלט בע־הערשען.

פאַראומעלט א גרויסע מאַסע אידען. מען האָט געמוזט אַרויסרופען א גרעסערע אָפּטיילונג פּאָליציי וועלכע האָט געהאַלטען דעם משומד מיט זיין זהן אָפּצופאָהרען צו דער סטאַנציע.

ציטרינאָוויטש האָט נאָך ניט באַוויזען אבצופאָהרען עטליכע צעהנדליג טריט ווען אין דער דאָראָשקע איז אריינגעגאַנגען זיין געוועזענע פרוי הדס מיט נאָך אידען און גענומען רייסען צו זיך דאָס קינד.

עס איז ענטשטאַנען אַן אויסערגעוועהנליכע מהומה. די פּאָליציי האָט פאַרשידענע קראַנקהייטען, געוויסע אינדוסטריע־צווייגען, עלעקטריע א. ז. וו. האָבען מיר אריינגעבראַכט אין לאַנד, אזוי אז דאָס לאַנד קאָן שוין גאַנץ גוט דיענען אלס מיליטערישע באַזע. נו, איצט, וואָס דאַרף מען נאָך מעהר? איצט געפינט דער ענגלישער קאָלאָניאַל אָפּס פאַר מעגליך צו פאַרוועהרען די אידישע איינוואַנדערונג אין ארץ ישראל. נאָך דעם אלעמען וואָס איז ביז איצט געשעהן, האָט נאָר דאָס געפעהלט, אז מען זאָל קענען זאָגען, אז דער מאַנדאַט איז א פּאַפּיערענע שמאַטע, א "שיפּאַן דע פּאַפּיע"!

איז דאָך אין פּלוס א קשיא: וואָס האָט מען דאַמאָלסט אזוי די וועלט געגענען זיך ענגלאַנד? ווי באַלד אז שעהנערע מענשען ווי דעם עקס־קייזער ווילהעלם'ס מיניסטאַרען ערלויבען זיך אויך טאָן דאָס זעלבע, היינט צוליעב וואָס האָט מען אזוי פיעל בלוט געראַרפט פאַרניסעד? נאָר מיר שיינט, אז דער עיקר איז בעטמאַן־האָלוועג'ס האַלטונג פאַראורטייל געוואָרען דערפאַר, ווייל ער האָט ניט געראַרעט ניט ווי מען דאַרף. ער האָט געדאַרפט הויך שרייען, אז דער טראַקטאַט מיט בעלגיען איז הייליג, אז די בעלגישע טעריטאָריע טאָר בשום אופן ניט באַראַרהט ווערען און אין דער זעלבער צייט האָט ער געקאָנט טאָן דאָס זיינינע: אריינשיקען מחנות מיט סאָלדאַטען און פאַרניכטען דאָס לאַנד דורך רויב און פאַרגוואַלדיגונג. און אז מען וואָלט אָנגעהויבען פּראָטעסטירען, האָט ער זיך געדאַרפט שטעלען אין א פּאָזע פון א נביא און זאָגען: "חס וחלילה, דער טראַקטאַט איז הייליג און בעלגיען איז קודש קדשים. און פאַרגוואַלדיגונגען וועלען מיר פאַר'משפּט'ען אויפן' שטרענגסטען אופן און אין דער זעלבער צייט וואָלט ער ווייטער אָנגעפיהרט די אינוואַזיע פון די ברוטאַלע סאָלדאַטען. אָט פּונקט ווי דער ענגלישער פּרעמיער טוט איצט: דער מאַנדאַט — הייליג, די דעקלאַראַציע — קודש קדשים — טענה'ט ער און אין דער זעלבער צייט באַרויבט מען דאָס אידישע פאָלק פון אַלע זיינע האָפנונגען און קיינער טוט ניט א פּיפּס, און טאָמער איז וועניג, זעגט ער פאַר: מיט גוואַלד־טאָט וועט מען אונז ניט באַוועגען צוריקצוציהען אונזערע פאַרזיכערונגען. אָבער באַלד נאָך דעם: סטאָפּ די אימיגראַציע!

ניט קיין איבעריגער בעל־שכל איז ער געווען אָט דער בעטמאַן־האָלוועג.